

A PÁLYAORIENTÁCIÓ BEÉPÍTÉSÉNEK LEHETŐSÉGEI A PEDAGÓGUSKÉPZÉSBE

Szerző:

Olteanu Lucián Líviusz (PhD)
Gál Ferenc Egyetem (Magyarország)

A szerző e-mail címe:
luciolteanu@gmail.com

Lektorok:

Cora Zoltán (PhD)
Gál Ferenc Egyetem (Magyarország)

Borbélyné Bacsó Viktória (PhD)
Medgyessy Ferenc Gimnázium,
Művészeti Szakgimnázium és Technikum

...és további két anonim lector

Olteanu Lucián Líviusz (2022): A pályorientáció beépítésének lehetőségei a pedagógusképzésbe. *Különleges Bánásmód*, 8. (3). 135-140. DOI: [10.18458/KB.2022.3.135](https://doi.org/10.18458/KB.2022.3.135)

Absztrakt

A pályorientációt támogató szakemberrel szemben számos komplex szakmai elvárást megfogalmaz a társadalom és a szakma egyaránt. Egyrészt, fontos, hogy a pályorientációs szakember interdisziplináris szemlélettel rendelkezzen, másrészt birtokolja a feladat elvégzéséhez szükséges megfelelő szociális kompetenciákat. Jelen tanulmányban a megfelelő kompetenciák kialakulását elősegítő pályorientációs pedagógus továbbképzések, és a pedagógus alapképzésben működő pályorientációs lehetőségek bemutatására törekszünk. Az iskolai pályaedukáció hatékony működtetése csak akkor lehet sikeres, ha ez a tevékenység integrálódik a mindennapi pedagógusi feladatok rendszerébe, ezért fontos, hogy a pedagógusok ismerjék azokat a lehetőségeket és képzési formákat, ahol a pályorientáció kerül előtérbe.

Kulcsszavak: pályorientáció, pályaválasztási nehézségek, pályaválasztás, pedagógusképzés

Diszciplína: pedagógia, pszichológia

Abstract

POSSIBILITIES OF INTEGRATING CAREER ORIENTATION INTO TEACHER TRAINING

The evolution of the teaching profession is closely related to social expectations and the professional expectations toward career guidance counseling professionals are complex and thorough. It is important to have an interdisciplinary approach and to have the appropriate social competencies! In this study, we strive to present the career orientation that promotes the development of appropriate competencies further teacher training, and career guidance opportunities in basic teacher training. To have an effective school career guidance procedure it's necessary to integrate this activity into the system of the "every day" pedagogical tasks. Therefore, it is important that teachers to aware of the training opportunities where career guidance is prioritized.

Keywords: career decision-making; career decision-making difficulties; pedagogy; career-development

Disciplines: pedagogy, psychology

Amikor a gyermek a jövőjéről gondolkodik, nem hagyatkozhat az élettapasztalatára, reprezentációira, csakis a saját elképzelésére. Minél tudatosabban dolgozik ezen, annál megbízhatóbb döntést képes meghozni. Ahhoz, hogy a gyermek az elképzelését sikeresen megvalósítsa, elengedhetetlen a megfelelő szakmai támogatás biztosítása. Fontos, hogy ismerje azokat a döntési mechanizmusokat, melyek az iskolaválasztás, a pályaválasztás, a későbbi munkavállalás háttérében állnak.

A megfelelően működő oktatás és ezen belül a jól működő pályorientációs tevékenység alapköve a felkészült szakember (Borbély-Pecze és Suhajda, 2017; Mező F., 2021). A pályorientációs szakember legyen az oktatási rendszer jó ismerője, legyen tájékozott a továbbtanulási lehetőségek, a munkaerőpiac, valamint a különböző speciális igényekkel bíró célcsoportok terén, digitális kompetenciái révén rendelkezzen naprakész ismeretekkel. Emellett egyre hangsúlyosabban jelenik meg az oktatási folyamatban résztvevők részéről az az elvárás, hogy a társadalmi változásokhoz lehető legadaptívabban igazodjon a köznevelési intézmény.

A modern kor társadalmi sajátosságaiból adódóan a pedagógusok kompetenciáinak bővítése nélkülözhetetlen (Mező K., 2015), ezért a következőkben áttekintjük a pályorientációs ismeretek integrációjának lehetőségeit a pedagógusképzésbe.

Pályorientációs pedagógus továbbképzések

A pedagógusoknak a pályorientációhoz kapcsolódó ismeretek bővítésére pedagógus továbbképzési rendszerben két lehetősége volt és van hazánkban: 1) a pályorientáció szakterületen pedagógus-szakvizsgára felkészítő szakirányú továbbképzési szak elvégzése – ez a lehetőség napjainkban is több felsőoktatási intézményben elérhető; 2) Pályorientációs konzulens és Nemzeti Pályorientációs Portál felhasználó képzés elvégzése - erre a képzésre 2012 és 2015 között tudtak jelentkezni az érdeklődők. Ezek a képzések lehetővé teszik olyan ismeretek és jártasságok megszerzését és bővítését, amelyek segítségével lehetővé válik a pedagógusok számára, hogy segítséget nyújtsanak a

köznevelésben résztvevő felső tagozatosoknak, a középiskolás korosztálynak.

A pályorientáció szakterületen pedagógus-szakvizsgára felkészítő szakirányú továbbképzési szak

A pályorientáció területén ez a szak nyújtja a legalaposabb felkészítést, mely 3-4 féléves komplex elméleti és gyakorlati képzést feltételez. A képzésben résztvevők megismerik az iskolaválasztás, a pályaválasztás háttérében álló döntési mechanizmusokat, az oktatási rendszert, a továbbtanulási lehetőségeket és a munkaerőpiac sajátosságait. A képzés felkészíti a pedagógusokat az intézmények pedagógiai, fejlesztési, szervezési és teljesítményértékelési rendszerére, és a változásmenedzsmenttel kapcsolatban is segítséget ad. A szakirányú továbbképzési szak célja olyan szakemberek képzése, akik felkészültek a munkaerőpiac helyzetének folyamatos követésére, a pályorientáció, a pályakorrekció, a pályamódosítás és a munkavállalás területén felmerülő személyes problémák kezelésére. A képzés során a résztvevőket alkalmassá teszik arra, hogy személyes kapcsolatteremtés révén képesek legyenek segíteni, szakmai tanácsokkal támogatni a segítséget kérő szakmai szocializációjának folyamatát. A képzés leírásából jól kirajzolódik, hogy az ide jelentkező pedagógusok magas szintű, minőségi oktatásban részesülnek.

Ezeket a képzéseket az alábbi intézményekben szervezik (felvi.hu aktuális képzési tájékoztatója alapján):

- Óbudai Egyetem Kandó Kálmán Villamos-mérnöki Kar,
- Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem Pedagógus és Bölcsészettudományi Képzések Központ.

A képzésen végzettek alkalmasak:

- felelősségteljes és önálló munkavégzésre a pedagógiai pályán;
- támogatni a tanulót az egyéni és csoportos pályaválasztási döntéshozatalban, tanácsadásban;

- a döntés-előkészítés és az operatív folyamat-irányítási feladatok ellátására, összehangolására;
- a szakképzési rendszerre, a munka világára vonatkozó ismeretek átadására;
- folyamatos önképzésre, az adekvát szóbeli és írásos kommunikációra;
- speciális nevelési igényű tanulók támogatására;
- önmaguk szakmai identitásának fejlesztésére.

Az alábbi ismeretekkel fognak rendelkezni:

- a pubertás, az ifjú felnőttkor működését, társas viszonyaik sajátosságait;
- pszichológiai megalapozottságú szociálpszichológiai összefüggéseket;
- az információszerzés adekvát technikáit;
- a különböző szintű képzések jogi szabályrendszerét;
- pályaválasztással, iskolarendszerrel összefüggésben álló igényeket, lehetőségeket;
- az oktatási szervezet, az intézmények működésének alapelveit;
- a tervező munka stratégiáit, az önellenőrzés módszereit.

Pályaorientációs konzulens és Nemzeti Pályaorientációs Portál felhasználó képzés

A másik lehetőség pedig a TÁMOP-2.2.2-12/1-2012-0001 azonosító számú „A pályaorientáció rendszerének tartalmi és módszertani fejlesztése” című kiemelt projektje volt, melyet a 2012 és 2015 közötti projektidőszakra terveztek, és a blended-learning módszertanon alapuló képzés formájában valósult meg. Ez a program azóta megszűnt. Már 2007-2012 között már körvonalazódnak a projekt alapjai, amely eredetileg három fázisra, 3+3+2 évre épült. A programban kidolgozásra került 11 modul, összesen 330 óra terjedelemben. A második etapban ez a tartalom összevonásra került egyetlen képzéssé. Az első időszak eredményeiről a nemzetközi szakpolitikai értelemben méltató értékelés született, amelyben sikerült a projektet az európai életút-támogató pályaorientációs szakpolitika irányába állítani (Borbély-Pecze, 2013). A projekt

második fázisának célja, hogy a leendő pályaorientációs konzulensek a képzés elvégzésével képessé váljanak a feladatkörükben jelentkező pályaorientációs feladatok ellátására, konzultáció megtartására, a felmerülő kérdések megválaszolására, a munka és tanulás világához kapcsolódó útmutatásra. Ez segítséget jelenthet a sikeresebb és eredményesebb mindennapi munkában. A minősített képzési program elvégzésével a pedagógiai, a szociális, a közszolgálati területen dolgozó szakemberek teljesíthetik továbbképzési kötelezettségüket (Nemzeti Pályaorientációs Portál, é.n.).

A képzés 30 órás volt, amely döntően a résztvevők tevékenységére, egyéni és csoportos gyakorlati feladatok megoldásra épül. A képzés első tanegységét /modulját a résztvevők egy 10 órás e-learning alapú tananyag segítségével sajátítják el, amelyre egy hét áll a rendelkezésükre. A tananyag feldolgozásában tanácsadók segítségét is igénybe vehetik. A további tanegységek /modulok témaköreit (20 óra) a résztvevők háromnapos, személyes jelenléte igénylő, tréning módszertanon alapuló képzés során dolgozzák fel. A végzett szakember adják a pályaorientációs tapasztalatokkal rendelkező pedagógusok jelentős hányadát.

A fentiekből kitűnik, hogy a pályaorientációs szakemberek képzésnek bár szűkült a lehetősége, azonban jelenleg is meg van a megfelelő szakmai infrastruktúrája. Viszont azt is láthatjuk, hogy jelenleg csak azok számára van lehetőség a pályaorientációs ismeretek megszerzésére, akik elhivatottak az ügy iránt. A pedagógus-szakvizsgára felkészítő szakirányú továbbképzési szak elvégzése komoly erőforrást, befektetést igényel (kapacitás, idő, pénzügyi). Ezért megfelelő támogatás nélkül továbbra sem fog jelentősen csökkenni a pályaorientációs szakemberek hiánya.

Pedagógus alapképzésben működő pályaorientációs lehetőségek

A pedagógusok alapvető ismereteinek szerves részét kell, hogy képezzék a pályaorientációs ismeretek, ahhoz, hogy hatékonyan tudják majd ellátni ezeket az iskolai feladatokat. A jól képzett, a pályaorientációt végző pedagógus tájékozott, és

figyelembe tudja venni az aktuális munkaerőpiaci elvárásokat.

Mivel a tapasztalat azt mutatja, hogy hiányzik a köznevelési rendszerből az érdemi pályorientációs tanácsadás, így feltételezhető, hogy a felsőoktatási intézmények nem fektetnek kellő figyelmet arra, hogy a munkaerőpiac igényeinek megfelelő, aktuális pályorientációs ismeretekkel rendelkező szakembereket bocsássonak ki.

Felvetődik a kérdés, hogy miként és főképpen mennyire épülnek be a pedagógus alapképzésbe a pályorientációs ismeretek?

Pályorientációs kurzusok az alapképzésben

Az egyetemi pedagógusképzés tantervi hálót megvizsgálva csak négy egyetem hirdetett meg olyan kurzust, amely a pályorientációs ismeretek tanítását tűzte ki feladatául. Az itt megvalósuló kurzusok/szemináriumok tantárgyleírását megvizsgálva elmondható, hogy négy helyen hasonló irányból közelítették meg a képzést; mégpedig az elméleti- és módszertani ismeretek, a pályalélektan és a pálya-orientáció irányából. Tették ezt annak érdekében, hogy a leendő pedagógusok képesek legyenek a pályaválasztási döntés elősegítésére és az alapvető pálya-tanácsadási feladatok ellátására. Fontos, hogy a résztvevő hallgatók megismerkedjenek a pályalélektan főbb tendenciáival és elméleti ideályaival, a pályaválasztási döntés önismereti alapjaival és a kiemelt személyiségtulajdonságok – érdeklődés, képesség, munkaérték, munkamód – megismerésének módjaival.

A képzés során az alábbi kialakítandó / fejlesztendő kompetenciák fogalmazódtak meg:

- a pályorientáció fogalmának, jelentőségének és alapvető elméleti modelljeinek ismerete,
- a pályaválasztást megalapozó önismeret fejlesztésében való jártasság szerzése,
- a kapcsolódó személyiségvizsgáló eszközök alkalmazásának képessége.

A tantárgy oktatásának célja, hogy a hallgató ismerje meg a pályaépítés korszerű elméleti és szakpolitikai, intézményrendszeri kereteit, a hazai és a nemzetközi megközelítéseket. A hallgatók ízelítőt kapnak a pályorientációs tanácsadás

tartalmából és eszközkészletéből. Megismerik a társadalmi munkamegosztás, a gazdaságszerkezet és a szabad pályaválasztás ideája között feszülő egyéni, családi és közösségi dilemmákat. A végzett hallgatók képesek lesznek segítséget nyújtani iskolai pályaválasztási tevékenységek szervezésében, és kapcsolatot kialakítani a pályaválasztás további szereplőivel (területi kamarák, POK-ok, nevelési és pálya-választási tanácsadók, munkaadók stb.)

Ezeket a kurzusok az alábbi felsőoktatási intézményekben elérhetőek:

- Debreceni Egyetem Nevelési és Művelődéstudományi Intézet
- Eszterházy Károly Egyetem Gazdaságtudományi Kar Szociálpedagógia Tanszék
- Szent István Egyetem Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar
- Wesley János Lelkészképző Főiskola Neveléstudományi Tanszék

Mind a négy kurzus oktatási célja megegyezik abból a szempontból, hogy naprakész, jól használható pályorientációs ismeretekkel kívánja felruházni résztvevő hallgatókat.

Pályorientációs ismeretek integrálása egy osztályfőnöki modul keretén belül

Az osztályfőnököt - nemes egyszerűséggel - nevezhetjük a nevelés "mindenesének". Munkája lényegesen többet jelent az osztályfőnöki adminisztratív órák megtartásánál. Tevékenységének lényege, hogy a kiemelt kulcskompetenciáknak megfelelően teret adjon a tanulók sokoldalú személyiségfejlődésének nevelési téren, a tanítási-tanulási folyamatban, a játékban, a szabadidő eltöltésében. A pedagógusképzésbe általában nincs beépítve az osztályfőnöki szerepre és munkára való felkészítés.

A teljes pedagógusképzésben helyenként megjelennek olyan elemek, amelyek az osztályfőnökséghez köthető és alapvető fontosságúak: önismeret, kommunikációs készség, kooperációs készség, problémamegoldó képesség. Az osztályfőnöki szerep tartalma az elmúlt években egyre bizony-

talánabbá vált. Működése a NAT bevezetése óta a korábbiaknál is erősebben függ az adott iskola tantervétől és az intézmény által biztosított lehetőségektől. Különös hangsúllyal fogalmazódik meg az a gond, hogy hiába beszélünk minőségi követelményekről és a feladatra való alkalmasságról, sajnos az osztályfőnökség nem köthető feltételekhez, hiszen a tantestületek többségében szinte mindenkinek kell osztályfőnökséget vállalnia, akár alkalmas erre, akár nem.

Az iskolákban az osztályfőnökökre hárul a szülői kompetenciákat pótló oktatási- nevelési feladat, gyakran egyszemélyes omnipotens polihisztorként próbálnak megfelelni a gyermekek elvárásainak és az életkori sajátosságaikkal (a műsorok, előadások rendezéstől kezdve a szexuális felvilágosításon, az ismeretterjesztésen, a pályorientáción és a konfliktusmegoldásokon keresztül a mezőgazdasági munkáig). Ezek megoldása rájuk marad. Az osztályfőnök szerepe konfliktusos szerep, hiszen bizalmas kapcsolatban van a diákjaival, de a tantestület tagjaként értékeli teljesítményüket, olykor szankcionálja őket.

Fontos, hogy az osztályfőnök megbízatásakor biztos érték tudattal rendelkezzen a pedagógus, és kongruens személyiség legyen. Tisztában kell lennie saját képességeivel, hiszen csak azt vállalhatja fel, amihez saját személyiségében bázist talál (Trencsényi, 1988).

Az osztályfőnök az a pedagógus, aki a legközvetlenebbül tapasztalja meg az osztályába járó gyerekeken és szüleiken keresztül a társadalom valamennyi feszültségét és problémáját. Ez a közvetlen hozzáférés azt is jelenti, hogy az iskolában ő az a személy, aki a legnagyobb hatással tud lenni erre a mikro-csoportra. Elengedhetetlen, hogy az osztályfőnök jól ismerje tanítványai életproblémáit, különösen azokat, amelyek személyes kapcsolataik különböző szintjeit illeti. A gondok sokasodása ismételten felhívta a figyelmet az iskolai oktatás-nevelés fontosságára, ezen belül az osztályfőnöki szerep általános nélkülözhetetlenségére (Mező, 2003).

Ebből a gondolatmenetből kiindulva jól látható az is, hogy az intézményi pályorientáció egyik fontos kulcsszereplője az osztályfőnök, mivel az

intézmények nagy részéből hiányzik a kompetens pályorientációs szakember. Ezért célszerűnek tűnik a pedagógus alapképzésbe iktatni egy osztályfőnöki modult, amely keretén belül minden pedagógus megismerhetné az osztályfőnökségből adódó feladatokat.

A pedagógus alapképzés és továbbképzés feladata, hogy felkészítsen az osztályfőnöki tevékenységre, illetve pótolja a gyakorló pedagógusok esetleges hiányosságait. Ebből viszont az is következik, hogy feltétlenül szükséges lenne az osztályfőnöki órakeret és a hozzátartozó járulékok jelentős megemelését is. Viszont a megfelelő időkeret birtokában már elvárható lenne a feladattal megbízott pedagógustól, hogy az adott tanulócsoporthoz szükséges feladatokhoz igazodva valósítsa meg az adott iskola nevelési programját, így a pályorientációval töltött idő mennyiségét is.

Következtetések és kutatási perspektívák

A pályorientációs feladatok ellátása valamennyi pedagógus feladata, ugyanakkor a megfelelő képzettség hiányában az iskolákban nem fektetnek kellő figyelmet, ennek a feladatnak az ellátására. Olteanu (2022) a pályaválasztás neveléstudományi aspektusai című értekezésében a középiskolás tanulók pályaválasztási nehézségeinek vizsgálata során új perspektívákat tárt fel a tanulók pályaválasztási nehézségeit illetően. A pályaválasztási nehézségek háttérben véleménye szerint három fő ok állhat: 1) a berögzült és elavult pályorientációs szokásrendszer. Eszerint a szokásrend szerint a diákoknak elegendő 11-12. osztályban foglalkozni a pályaválasztással, azonban bizonyítható, hogy ez az időszak már túl későn van. 2) A pedagógusok nem megfelelő felkészültsége a pályorientációs teendők terén. 3) Az aktuális restriktív szakpolitikai mozgástér.

A magyarországi pályorientációs koncepció kialakítása, fejlesztése során megkülönböztetett figyelmet kell szánni egy átfogó koncepció megfogalmazására, amely figyelembe veszi a megfelelő tartalmi és módszertani szempontokat is. Szükséges lenne nagyobb figyelmet fordítani a pályorientációra, amikor a pedagógus és az iskola-

pszichológus munkáját, feladatkörét megfogalmazzák. Nagyobb hangsúlyt kellene fektetni a pedagógus alapképzés és továbbképzések pályorientációs tartalmának kiegészítésére, az elméleti és a gyakorlati képzésben egyaránt. Mindenképpen érdemes lenne átgondolni egy komplex osztályfőnöki modul bevezetését az alapképzésbe, és emellett nagyban elősegítené az aktuális helyzet előre lépését, ha az államilag támogatott továbbképzési kínálatban is megjelenne a pályorientáció.

Irodalom

- 2020/5. (I. 31.) Kormányrendelet A Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról szóló 110/2012. (VI. 4.) Korm. rendelet módosításáról.
- Borbély-Pecze, T. B., Ágnes, J., Gyöngyösi, K. (2013). Az életút-támogató pályorientáció a köznevelésben (1. rész) A pályorientáció új szemlélete és a hazai helyzet. *Új Pedagógiai Szemle*, 32-49.
- Borbély-Pecze, T. B., és Suhajda C. J. (2017). Pályorientáció és tanárképzés. *Opus et Educatio*, 4(1). DOI:10.3311/ope.166
- Mező, F. (2003). *Tanárok a tehetségről*. Nyíregyháza, Magyarország: Megyei Pedagógiai Közművelődési Intézet és Továbbképző Központ.
- Mező, F. (2021). Javaslat a pályorientáció témakörében gyakori fogalmak rendszerezésére. *Különleges Bánásmód Interdiszciplináris folyóirat*, 7(4), 7–19. DOI: [10.18458/KB.2021.4.7](https://doi.org/10.18458/KB.2021.4.7)
- Mező, K. (2015). Pályorientáció, pályatanácsadás tehetségeseknek. *Magiszter*, 13 (2). 57-69.
- Nemzeti Pályorientációs Portál. Letöltés helye: <https://palyaorientacio.munka.hu/intezmenyek> (Letöltve: 2022.02.04)
- Olteanu, L.L. (2022) *A pályaválasztás neveléstudományi aspektusai*, PhD értekezés, Eszterházy Károly Katolikus Egyetem, Eger. DOI:10.15773/EKE.2021.009
- Trencsényi, L. (1988). A közösségfejlesztés technikájának néhány kérdése. *A tanító: módszertani folyóirat*, 26.(6-7.), 53–56.